

Geachte aanwezigen,

Laten we aannemen dat ieder mens het wel eens heeft meegemaakt, al is het maar één keer in zijn of haar leven: het moment waarop een vermoeden, of een ingeving, of de verregaande gevolgtrekking uit een haarscherpe waarneming, eindelijk bevestigd wordt door anderen.

Die bevestiging, hardop uitgesproken, in het openbaar, eventueel vergezeld van excuses, kan een litteken dat alleen incidenteel nog maar schrijnde en jeukte toch plotseling, in één klap genezen – de persoon die zich zo lang onbegrepen wist, en met die onbegrepenheid probeerde te leren leven, beleeft de bevestiging als een opluchting. Een bevrijding. Als een erkenning van een bijzondere opmerkingsgave of een uitzonderlijk talent van hemzelf: *Iedereen vond mijn bewering onzin, maar zie je nu wel: ik had het al heel lang bij het rechte eind. Eindelijk gerechtigheid.*

Het zijn prachtige, ontroerende, soms bijna mythische verhalen: die waarin uitzonderlijk getalenteerde, originele, standvastige, zelfs geniale dwazen alsnog gelijk krijgen, gewaardeerd worden, of zelfs tot voorloper en voorbeeld worden aangemerkt, helaas voor hen soms pas na hun dood. Ze vertrouwden hun fijnzinnige zintuigen, hun fingerspitzengefühl, hun voorstellingsvermogen, hun verbeeldingskracht, hun vermogen om informatie op een geheel nieuwe manier te combineren, of hun dromen, of de inzichten die hen plotseling ten deel vielen uiteindelijk veel liever, dan onder druk van een meerderheid te zwichten voor wat wel het gezonde verstand, of *common sense* wordt genoemd.

Het zijn ook inspirerende, bemoedigende verhalen. Die je oproepen trouw te blijven aan jezelf, aan dat wat jij meent dat waar is, goed is, mooi is – ook al kan de prijs voor die trouw bestaan uit isolement, een pijnlijke eenzaamheid waar maar geen einde aan komt en die in het ergste geval nog eens wordt versterkt door hoon, spot en smaad.

Tegelijk kennen veel mensen in hun eigen omgeving ook wel iemand die even krampachtig als ostentatief vasthoudt aan zijn of haar eigen gelijk, uitsluitend om het vasthouden zelf. Alsof dat al een bewijs is van genialiteit. ‘Kijk mij eens een miskend worden, en lijden, en verplicht worden tot zwijgen... De wereld wil er jammer genoeg niet aan dat ik mensen verder kan helpen. Ik zie ze vastlopen, stukgaan, vervreemden van zichzelf, vervreemden van elkaar, van hun lichaam, hun ziel, van de aarde... Zinnige verbanden versplinteren, gaan aan innerlijke strijd ten onder... Maar van mijn oplossingen wil niemand weten. Heel droevig om getuige van te zijn. Ik heb de sleutel in handen, en er is niemand die vraagt of ik de poort van de kerker wil openen. Integendeel. De mensen weten zeker dat ze vrij zijn, en dat ik mezelf juist heb opgesloten. Alleen - als een waakhond op de schatkist gevuld met het goud van mijn eigen gelijk.’

En soms, soms heet het niet eens hun eigen gelijk – nee, dan gaat het om het gelijk van een ander, die eerder en beter al zag wat de wereld werkelijk nodig heeft. ‘Hoe vaak moet ik het nog uitleggen? Rudolf Steiner zei het ook al... En toch blijft iedereen vrijwillig doof en blind en bang en laf. Want stel je voor, dat alles op de schop moet....’

Ik neem aan dat ieder van u het sprookje kent van Hans Christian Andersen, getiteld *De Nieuwe Kleren van de Keizer*. Of iedereen ook evenveel van het sprookje houdt, waag ik te betwijfelen, maar ik ben er daarentegen wel weer van overtuigd dat de liefhebbers van dit sprookje zich allen het gemakkelijkste én het liefste identificeren met het jongetje in de menigte dat als enige durft te

roepen dat de keizer geen nieuwe kleren draagt, sterker, dat de keizer überhaupt geen kleren draagt. De ijdele keizer, de gewiekste kleermakers, het brave, applaudisserende publiek: zij zijn in dit verhaal de domme of juist sluwe sukkels die we in het dagelijkse leven allemaal kennen. En we hebben een haarscherp gevoel voor de vaak zo destructieve dynamiek tussen machthebbers en onderdanen, maar ook tussen machthebbers en spindoctors, tussen machthebbers, bedrijfsleven en consumenten, en tussen onderdanen onderling – maar niemand durft de eerste te zijn die hardop opmerkt dat er iets niet klopt. Alleen een onschuldig kind, dat nog ver buiten het verstikkende web van de maatschappij staat, kan de klokkenluider zijn.

Wanneer ik het over een schampere boeg zou willen gooien, zou ik nu opmerken dat het toch curieus is dat zovelen zichzelf herkennen in het *enfant terrible* aan de zijlijn, terwijl je in het echte leven toch niet zo gek veel merkt van al die moedige waarheid-zeggers.

Maar goed, over die boeg gooi ik het liever niet. Het is te makkelijk.

Oneindig veel leuker is het, om eens op een heel andere manier naar ditzelfde sprookje te kijken.

Stel u voor dat de kleermakers niet sluw en gemeen zijn, niet uit op geld, op invloed, op de lol van het bedrog, maar dat ze werkelijk menen dat ze prachtige materialen in handen hebben. Zo delicaat, zo ragdun, dat vlindervleugels en zeepbellen er nog grof bij afsteken. Zijde waar geen rups aan te pas is gekomen. Draden gesponnen uit tere voorjaarsgeuren en muziek, iriserend als parelmoer, en tegelijk warm als adem, als de knisperend droge luchtstromingen boven woestijnzand, zondoorstoofd, vloeibaar dampend licht, streehzacht en toch robuust als wierook.

Een immateriële substantie, een stof zonder gewicht, niet tastbaar, wel draagbaar, een weefsel, een omhulling, waarin het ware wezen van de drager zichzelf eindelijk onthullen, openbaren kan. Pure poëzie, op maat gemaakt. Mouwen met de kwaliteit van de medeklinker M, een zoom waar de klinker O romig oranjekoperrood doorheen stroomt, een mantel als een kosmos, waarin iedere knoop een ster is, en de ritssluiting twinkelt zingt als de angorawollen melkweg zelf.

U ziet het voor zich, toch?

Nu goed, die kleermakers geloven werkelijk dat ze de 'stuff that dreams are made off' in handen hebben. Toekomsttextiel. Wereldweefsel.

En zij gaan met die draden aan de slag, en dat doen ze met zoveel toewijding, en aandacht, en leergierigheid ook wel, (want om welke aanpak vraagt dit totaal nieuwe materiaal?) en met een zekere onzekerheid, want al zijn de mogelijkheden schier eindeloos, voor hetzelfde geld doen ze het helemaal verkeerd...

De keizer, die deze mensen bezig ziet, en hoort, kan niet anders dan ze geloven. Met zoveel liefde voor hun materiaal, voor hun werk, voor hun samenwerking, heeft hij mensen nog nooit aan de slag gezien en hij gaat zo op in het kijken naar hun arbeid, dat hij zich minder en minder bekommert om het resultaat. Laat staan dat hij zich afvraagt of de nieuwe kleren hem zullen staan, en of de boel wel op tijd af is, en wat de prijs zal zijn, en of zijn volk het wel mooi zal vinden. Ook al vinden ze het helemaal niets... dan is hij bereid dat risico te dragen. Zelfs al rukken ze de nieuwe kleren van zijn lijf, zelfs al willen ze de wonderlijke stoffen in stukken scheuren, en ze verloten, er om dobbelen.... Ze doen maar.

Deze kleermakers, die houden van hun nieuwe stof, moeten de kans krijgen om hiervan iets prachtigs te maken, en hij is toevallig net degene die hen die kans kan geven.

Een mooie speling van het lot, en daar wil hij geen Nee tegen zeggen.

Tot zijn verbazing komen de kleren op tijd af. En ze zijn prachtig. En ze dragen heerlijk. En ze passen zich vanzelf aan de omstandigheden aan. Worden niet nat in de regen, houden sneeuwvlokken even vast, alsof ze met kristallen bezaaid zijn, geven behaaglijke haardvuurwarmte af in de winter, zijn

koel, zelfs verfrissend in de zomer, alsof er een constant briesje doorheen waait, en ze schenken een bewegingsvrijheid die de keizer zelfs niet kende van zijn kindertijd, als hij in zijn blootje door de kamer rende richting bubbelbad. De kleuren voegen zich naar zijn stemming, of compenseren die juist, en in de zakken kan hij niet alleen alle belangrijke spullen bewaren, maar ook herinneringen aan bijzondere gesprekken, en de aanrakingen van de mensen die hem lief zijn - en de beelden en tedere geheimen die hij ook altijd al in zijn hart bewaarde, kan hij nu eenvoudig opdiepen uit een borstzak, om er een ander mee te troosten, te zegenen of te bemoedigen.

De keizer is dankbaar met deze nieuwe dracht, en als hij de straat op gaat om de kleren aan zijn landgenoten te tonen, zijn ook die bijzonder onder de indruk.

U voelt 'em al. Het jongetje, dat als enige roept dat de keizer naakt is, is in deze ietwat aangepaste versie van het sprookje degene die even conservatief als koppig vasthoudt aan dat wat hij al kent. Hij is erg gehecht aan zijn intellect, zijn slimheid, aan zijn autonomie, zijn mondigheid, zijn durf om zich luidruchtig te onderscheiden van anderen – maar in dit speciale geval heeft dat iets tragisch. De arme jongen kan niet meedoen. Hij ziet het niet. Hij weigert het nieuwe te zien. Hij is te zeer gehecht aan zijn verstand, aan zijn imago van scherpe rationalist en criticus, om de sprong te kunnen maken en te genieten van de geheel nieuwe keizer, in zijn nieuwe kleren, vervaardigd uit nieuwe stof.

Maar gelukkig gaat het hier om een nog jonge jongen, die, als hij wil, nog alle gelegenheid heeft om een nieuw zintuig, een nieuw waarnemingsorgaan te ontwikkelen, waarmee hij het aldoor nog dóór wevende weefsel wél kan zien, en kan voelen, en kan horen ruisen – tussen mensen en bomen en kleuren en klanken en woorden door.

Er bestaat bij velen, buitenstaanders en binnenstaanders, een wat abstract beeld van wat antroposofie is. Een levensbeschouwing. Een leer. Een holistisch systeem. Een methode om het leven en de dood en de zin van alles te begrijpen, of te leren begrijpen. Hoe je het ook wilt noemen: antroposofie is in ieder geval een visie, een *kijk* op mens en wereld, en ze biedt antwoorden op talloze vragen, afkomstig uit talloze maatschappelijke terreinen – variërend van gezondheidszorg en onderwijs, tot de landbouw en het religieuze leven.

Mensen die lang de indruk hadden dat zij in hun eentje zoekende waren, dat zij als enige in hun omgeving andere dingen opmerkten, of droomden, of voelden, of dachten, of wilden, en daarom soms zelfs voor gek werden verklaard door hun beste vrienden, vonden in de antroposofie eindelijk een huis. Onderdak. Warmte. Weerklank. Voedsel voor de geest, levenswater voor de dorstige, al bijna verdorrende ziel.

De antroposofie een halteplaats waarbinnen zoveel te leren viel, dat het doorgangshuis voor sommigen een hotel werd, een eindpunt, waar men zich met geestverwanten en zielenmaatjes tot in lengte van dagen zou kunnen bekwamen in het worden van een goede antroposoof, alsof dat het doel zou zijn. En: waarbij het wedstrijd karakter soms zelfs de kop op stak. Of steekt, daar wil ik van af zijn. 'Heb jij nog nooit eurythmie gedaan? Ga me niet vertellen dat jij niet weet wat de weekspreuken zijn! Nou ben je toch al zo lang bezig met al die kunstzinnige cursussen en therapieën, en toch ben je nog nooit in Dornach geweest? Persoonlijk denk ik dat iemand die de karmavoordrachten niet eens een béétje kent, ook niets van de Mysteriedrama's zal begrijpen. Niet echt, ten minste. Het blijft dan toch wat aan de oppervlakte.'

En als het niet op persoonlijke titel kon, dan werd Herr Doctor aangehaald.

Als een soort beschermheer van het eigen, uitzonderlijke, soms met veel moeite op de werkelijkheid veroverde gelijk. En het is natuurlijk precies daar, waar het oorspronkelijke, wijze, verbeeldingsvolle, eigenzinnige, pure jongetje dat de waarheid zo innig liefheeft dat hij die niet vóór zich kan houden...

dat dit jongetje verandert in zijn akelige, ijdele, betweterige, hoogmoedige, harde, ijzige, intellectuele, messcherpe, glasdunne, kleurloze, bloedeloze, en vooral: humorloze dubbelganger. De Aha-Erlebnis wordt in hem tot een Nee-nee-weigerachtigheid, en hij zet nog eens de hakken in het zand van zijn zelfgebouwde dogma's: 'Ik heb het beste met iedereen voor, maar ja, jullie willen mijn waarschuwingen niet horen, en mijn goede gaven niet aanvaarden.'

Toen 'Herr Doctor' nog gewoon een jonge Rudolf was, laten we zeggen 14, 15 jaar, ontdekte hij de Duitse literatuur en de filosofie. Van zijn schaarse zakgeld kocht hij een Reclam-deeltje van Kants *Kritik der Reinen Vernunft*, haalde de katernen los en, de boekbinderskunst meester, bond die in zijn geschiedenisboek. Zo kon hij zichzelf tijdens de saaie geschiedenislessen, waarbij de leraar toch gewoon voorlas wat ook al in het leerboek stond, bezighouden met dat, wat zijn eigen interesse had. Ik heb dat altijd een leuke anekdote gevonden, maar me ook altijd afgevraagd: hoe zou dit zijn gegaan als de jonge Steiner op de Vrije School had gezeten?

Ook op een Vrije School kunnen bepaalde lessen saai worden gevonden, zelfs als een docent er iets heel boeiends van maakt. Stel dat de docent de jongen had betrupt op zijn heimelijke Kant-genoegens? Zou hij dan niet te horen krijgen dat hij zich onttrok aan het o, zo belangrijke sociale-lots-ontwikkelings-groepsproces in de klas? Dat het koele, abstracte dialectische redeneervermogen van Kant nog niet geschikt was voor zijn leeftijd? Zou hij naar heileuritmie moeten, of boetseetherapie hebben gekregen, of Bothmergymnastiek, om zo snel mogelijk 'uit zijn hoofd' te komen? Ik weet het niet. Maar ik weet wel, dat het zinvol kan zijn om zulke vragen te stellen. Om een loopje met de tijd te nemen en gewoon eens te doen alsof er eerst Waldorf-educatie was, en dan pas een jongen die Rudolf Steiner heette.

Met zulke gedachtespelletjes maak je het denken lekker los, en lenig, en soepel en ruim. Dan kan er wat fantasie bij komen, en plezier, en onbevangenheid – en dan kan er weer iets nieuws beginnen.

Het is, denk ik, niet iedereen gegeven om te lijken op de wevers en kleermakers in het aangepaste, lichtelijk veranderde sprookje 'Andersen Anders'. Zij zijn de kunstenaars die, wanneer de keizer hen vraagt om nieuwe kleren, ook werkelijk iets nieuws voor hem kunnen fantaseren – omdat ze werkelijk toegang hebben tot werelden die al wel geschapen zijn, maar die nog onbetreden klaarliggen, wachtend op mensen die de moed hebben om alle materiële, stoffelijke, feitelijke houvast te verliezen en zichzelf met huid en haar, met hoofd, hart en handen, met hun ziel en zaligheid, toe te vertrouwen aan de wereld van de geest.

De keizer ziet eerst niet wat deze mensen maken. Maar hij ziet hun intenties en motieven. Hun toewijding, hun onderzoekende houding, hun liefde voor het werken met deze verfijnde nieuwe elementen – en hij durft die liefdevolle toewijding en eerbied te geloven. En wel zo, dat hij op een zeker moment ook werkelijk gaat ervaren wat de kwaliteit is van deze nieuwe kleren, die hem een ander mens maken. Zelfs zonder ze met het blote oog te zien. Op zijn beurt draagt hij de kleren zo vorstelijk, zo waardig, zo dankbaar, dat hij voor omstanders geloof-waardig wordt. Zij zien hun keizer schrijden, eindelijk als zijn ware zelf, en ze zien hem stralen van vriendelijkheid en plezier en interesse, en hierdoor zien ook zij dat hij werkelijk nieuwe kleren draagt – in de diepste en alleroudste en allernieuwste betekenis van het woord.

Het is alleen dat jongetje dus, dat er niet aan wil.

Dat niet wil buigen, niet wil meedansen, niet wil wijken voor nieuwe gezichtspunten, nieuwe definities, een nieuwe samenleving met een nieuwe keizer.

Als veel andere alternatieve levensbeschouwingen en spirituele stromingen biedt antroposofie ruimte voor eigenzinnige jongetjes en meisjes met hun heldere oordeelsvermogen, hun wonderlijke ingevingen en de dappere durf daarop te vertrouwen en zich niet voor de waarheid te schamen, ook al maken ze zich er niet populair mee. Maar antroposofie is tegelijk de kunst om niet met die rol te vergroeien, of er heimelijk iets aan te ontlenuen. Antroposofie reikt antwoorden aan, ja, als daar om gevraagd wordt met het hart. Maar in de hoop dat ieder antwoord ook weer bevraagd zal worden, sterker nog, dat ieder antwoord mensen helpt om nog weer betere vragen te stellen – aan deze wereld, aan deze tijd, aan de natuur, aan materialen, aan die ene persoon voor je, die jou misschien wel nodig heeft – en jij hem. Of haar.

De jonge Steiner, die in zijn geschiedenisboek *losse katernen Kant* verborg omdat hij niet zomaar wilde na-denken, als in na-praten, maar levend wilde denken, vooruit denken, in gebieden zonder lopers en trapleuningen en zelfs zonder de traptreden en laddersporten zelf, werd gaandeweg zijn leven meer en meer een meester. Ik zou haast zeggen: in wat dan ook.

Iemand die het aandurfde om een gebouw te ontwerpen voor lezingen, toneel en eurythmie, oorspronkelijk bedoeld om de kern te vormen in een drukke woonwijk in München – maar later moest hij helaas uitwijken naar het idyllische pastorale heuvelgebied net buiten Bazel.

U weet, dit gebouw werd door een onverlaat in brand gestoken, toen het bijna af was, al in gebruik genomen. Een drama waar ik zelf niet over kan spreken zonder het te kwaad te krijgen, dus spreek ik er liever niet over. Maar wat ik onvoorstelbaar vind, en ontzagwekkend, is dat Steiner, na bekomen te zijn van de eerste schrik, niet alleen meteen weer aan de slag ging, en een geheel nieuwe verenigingsvorm opzette, en bleef werken aan het beeld van de Mensheidsrepresentant, maar ook dat hij, op zijn ziekbed al, bezig was met het ontwerpen van een tweede Goetheanum. Nu zou het niet meer dan normaal zijn om te denken: “Dat eerste, dat was zoiets moois, daar was in de 1ste wereldoorlog door zoveel mensen uit zoveel van de strijdende landen met zoveel passie aan gewerkt, dus dat maakte hij opnieuw, hooguit beter tegen brand bestand.”

Een soort: *Kijk eens, ik heb hier altijd in geloofd, jammer dat de duisternis het niet wilde begrijpen, maar mij en mijn droom, mijn gelijk – dat krijgen ze mooi niet klein.*’

Wat deed Steiner echter? Hij ontwierp een geheel nieuw gebouw. In een vormtaal die nergens nog op leek. Die nieuw was. En het moest uitgevoerd in een materiaal dat ook net nieuw was, en waar nog helemaal niet van vaststond dat er zoiets golvends, zich ontvouwends en ontplooiends mee te bouwen viel, te weten: beton.

In die daad, om uit de as iets te laten herrijzen wat niet eens meer leek op een oude tempel, maar op een uit het landschap geboren geestelijk gebaar, zie ik wat antroposofie zou kunnen zijn. Niet uitsluitend een weg tot het verwerven van kennis, inzichten en kwaliteiten, maar veeleer een weg om het oude, eigen gelijk steeds weer op te geven, te offeren; hongerend en dorstend naar omvorming van je hele wezen.

Een weg die je soms samen mag gaan, maar die je nooit namens anderen kunt gaan, en zij niet namens jou. Een eenzame weg soms, een weg die pijn doet, een weg met brandende vragen waar je niet om hebt gevraagd. Denk je. Hoop je.

Maar die nieuwe kleren liggen klaar, net op het moment dat je met lege handen staat en in de spiegel een doodgewoon bloot mensje ziet, waar nog niets vorstelijks of werelddienends aan valt te ontdekken. Wie dat inziet, en om spinners en wevers en kleermakers vraagt, kan het krijgen ook. Geheiligd wordt hij, even, terwijl hij naar zijn werk fietst en een foto van de zonsopkomst maakt, of met verwondering een uitje snippert voor in de sla. En dat anderen het misschien niet allemaal zien? Dat maakt zo iemand geen bal meer uit. Gul wegschenken en loslaten zijn twee kanten van dezelfde

medaille, en misschien is de medaille wel een bal – dus zonder kanten. Of: alleen maar kant. Of: geen bal. Je weet het niet. Het blijft een vraag.
En daar kan het beginnen.

Désanne van Brederode